

Arapça el- Takısının Türkçedeki Kullanımı Üzerine Notlar¹

Notes on the Use of Arabic article al- in Turkish

Hüseyin YILDIZ²

Geliş Tarihi: 31.10.2017 / Düzenleme Tarihi: 14.11.2017 / Kabul Tarihi: 15.11.2017

Özet

Türk boylarının XI. yüzyılda batıya göç etmeleri, Türkçenin Yakın ve Orta Doğu'daki dillerle münasebetini artırmış, buna bağlı olarak da pek çok Arapça, Farsça ve Rumca kelimenin Türkçeye alıntılanmasına zemin hazırlamıştır. Bu zeminin hazırlanmasında Türklerin İslamiyet'e geçişinin katkısı vardır.

Türkçe, komşu dillerden bölgeye özgü kültür kelimeleri ve dinî literatürün yanı sıra bazı ekleri de bünyesine alarak Türkçenin bir unsuru gibi kabul etmiştir. Ancak Türkçenin bünyesine aldığı bu ekler, genelleşmemiş ve birkaç örnek ile sınırlı kalmıştır. Örnek olarak geliş-ât ve gidiş-ât kelimelerindeki -ât eki ile alkol ve elveda kelimelerindeki el- takısı verilebilir. Bu iki örnekle sınırlı olmayan el- takısı Türkçede farklı şekillerde de görülebilmekte olup, bu çalışma el- takısının Türkçedeki bu görünümünü ortaya koymayı ve analiz etmeyi hedeflemektedir.

Anahtar kelimeler: Arapça, Türkçe, belirlilik, el- takısı, dil ilişkileri, metanaliz

Abstract

As a result of westward migration of Turks in the 11th century, the contact of Turkish with the languages in the Near East and Middle East has increased. Thus many Arabic, Persian and Greek words are borrowed into Turkish. In the word borrowing, the acceptance of Islam by Turks has also been effective.

Turkish borrowed both region-specific culture words and religious vocabulary, additionally some suffixes and articles from the neighboring languages, and then adopted them as members of the Turkish vocabulary. However, these suffixes and articles that Turkish has adopted are not generalized, and remain limited to a few examples, e.g., the suffix -ât (in geliş-ât and gidiş-ât words); there is also the al- prefix in alkol and elveda words. There are other examples of different forms of the al- article in Turkish. This study aims to reveal and analyze these examples of the al- article in Turkish.

Key Words: Arabic, Turkish, definiteness, the al- article, language contacts, metanalysis

Giriş

1. Kavramlar ve Genel Bakış

1.1. Belirlilik Kavramı

Bir ismin 'belirli' hâle gelebilmesi için dillerde çeşitli yollara başvurulur. İngilizcede *definite*, Latince *accusativus*, Arapçada *ta'rif* ve Türkçede *belirtme* olarak terimleşen belirlilik bazı dillerde kelimenin önünde bulunan bir başka kelime ya da edat yardımıyla yapılırken, bazı dillerde kelimenin cümle içinde kullanımı sırasında sonuna gelen ekler yardımıyla yapılmaktadır.

Türkçede belirlilik iyelik ve hâl eklerinin yardımıyla yapılır. İyelik ve hâl eklerinin (özellikle belirtme hâli ekinin) bu özelliği, Türkçede {-l} hâl eki almış kelimelerin hâl durumu için, hem *belirtme* hem de *akuzatif* terimlerinin kullanılmasına ve Latince *accusativus* terimiyle karşılanmasına bağlı olarak desteklenebilir.

Belirlilik Arapça, İbranice, Almanca, Fransızca, İngilizce, Macarca, Yunanca gibi dillerde kelimenin önüne gelen bir takı (*belirlilik tanımlığı*) yardımıyla yapılmaktadır³.

¹ Bu makale 30-31 Ekim 2017 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen "Uluslararası Ortadoğu Kongresi: Dil, Tarih ve Edebiyat" başlıklı akademik toplantıda sunulmuş bildirinin gözden geçirilmiş, yeniden ele alınmış ve düzenlenmiş biçimidir.

² Dr. Ordu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
E-Posta: turkbilimci@gmail.com

³ Takı, iki kelime arasında ya da cümleler ile kelimeler arasında ilişki ve ilgi kurmaya yarayan dil birliklerine takı denir. Takılar, bir kelimenin cümle içinde kullanımını sağlarken, kelimenin önüne ya da sonuna gelebilirler. Örnek olarak İngilizcedeki *re-*, *-ly*, *on* ek ve edatları gösterilebilir: *re-cognition*, *perfect-ly*, *on table*. Türkçedeki takılar ise bazen *-e*, *-den* gibi ekler, bazen *-e rağmen*, *-den dolayı* gibi ek+edatlar, bazen de *gibi*, *kadar* gibi edatlar şeklinde kullanılabilir. Tablodaki dillerin ortak özelliği bükümlü yapıda olmalarıdır;

Tablo 1. Belirliliğin Öne Gelen Bir Başka Kelime Ya da Edat Yardımıyla Yapıldığı Dillere Örnekler

İngilizce	Arapça	İbranice	Almanca	Fransızca	İspanyolca	Yunanca
the	ال	ה	das	le	el	το
the book	الكتاب	הספר	das Buch	le livre	el libro	το βιβλίο

Belirlilik tanımlığı bulunmayan Türkçe başta olmak üzere bazı eklemeli dillerde ise belirlilik iyelik ya da hâl çekimlerinin yardımıyla yapılmaktadır. Ancak belirlilik tanımlığı bulunan dillerde de aynı yolla belirlilik yapılabildiği unutulmamalıdır⁴.

Tablo 2. İngilizce, Arapça ve Türkçede Belirlilik, İyelik, Belirtme Durumu Karşılaştırması

İngilizce	Arapça	Türkçe
the book	الكتاب	kitap
his book	كتابه	onun kitabı
read the book	قراءة الكتاب	kitabı oku

1.2. Arapça el- Takısı ve Türkçedeki Karşılığı

Arapça kelimelerdeki *el* takısının ana işlevi belirleme (*definiteness*, *ta'rif*) olsa da, bağlama (*mevsul*) ve *zâi* işlevleri de bulunmakta olup şemsî harflerle (ن, ط, ظ, ل, ن) başlayan kelimelerde fonetik benzeşmeye uğramaktadır⁵. Türkçeye geçen Arapça kelimelerdeki belirlilik tanımlığı (*harf-i tarif*) genellikle düşmekte ve Türkçe bu kelimeleri harf-i tarifsiz kabul etmekte ve kendi ses yapısına uydurmaktadır.

Tablo 3. Arapçada Belirlilik Tanımlığı Bulunan Kelimelerin Türkçedeki Görünümü

Arapça	Türkçe	Arapça	Türkçe
<i>el-kitâb</i>	<i>kitap</i>	<i>et-tabîb</i>	<i>tabip</i>
<i>el-cennet</i>	<i>cennet</i>	<i>ed-devlet</i>	<i>devlet</i>
<i>el-veled</i>	<i>velet</i>	<i>ez-zekât</i>	<i>zekat</i>
<i>es-selâm</i>	<i>selam</i>	<i>eş-şükür</i>	<i>şükür</i>
<i>en-nur</i>	<i>nur</i>	<i>er-rezil</i>	<i>rezil</i>

Arapça kelimelerdeki *el* takısının tamlamada bağlayıcı işlevde kullanıldığı da görülmektedir. Türkçeye geçen Arapça tamlamalar, tamlamanın her iki kelimesi Arapça kökenli bile olsa bazen Arapça bazen de Farsça tamlama yapısında oluşturulmuştur.

Tablo 4. Türkçede Arapça Tamlama Yapısındaki Kullanımlar

Türkçe	Anlamı	Arapça	Arapça	Arapça
<i>tahtelbahir</i>	denizaltı	→	<i>taht</i>	<i>el-baħr</i>
<i>ilelebet</i>	sonsuzca kadar		<i>ilâ</i>	<i>el-ebed</i>
<i>hıfzıssıhha</i>	sağlık bilgisi		<i>hıfz</i>	<i>el-şihha</i>
<i>darüşşifa</i>	sağlık yurdu		<i>dâr</i>	<i>el-şifâ</i>

Tablo 5. Türkçede Farsça Tamlama Yapısındaki Kullanımlar

Türkçe	Anlamı	Arapça	Farsça	Arapça
<i>fikrisabit</i>	sabit fikirli	→	<i>fikr</i>	<i>-i şabit</i>
<i>hüsnükabul</i>	iyi karşılama	→	<i>hüsn</i>	<i>-ü kabûl</i>
<i>ehlibeyit</i>	Hz. Muhammed'in ailesi	→	<i>ehl</i>	<i>-i beyt</i>
<i>suikast</i>	gizlice cana kıyma	→	<i>su</i>	<i>-i kast</i>

1.3. Metanaliz Kavramı

Bir kelimenin etimolojik bakımdan yanlış bölünmesine *metanaliz* ya da *perintegrasyon* denir. Stachowski bu terimi iki örnekle açıklamaktadır (2011: 45):

- Örnek** Rusça *zöntik* 'şemsiye' kelimesi Felemenkçe *zondek* 'güneş siperi/saçacağı, sundurma' (< *zon* 'güneş' + *dek* 'siper') kelimesine gider. Rus dilinde *-ik* hecesi bir küçültme eki olduğundan *zöntik* kelimesinin ancak küçük şemsiyeler için kullanılabildiği sanılmış, büyükleri için ise küçültme eksiz bir biçime ihtiyaç duyularak *zont* şekli yaratılıp kullanılmaya başlanmıştır.
- Örnek** Kafkas dillerindeki *şoyor*+ 'köpek' kelimesi, önce Yunancaya alınıp *zagári* 'av köpeği' biçimini almış, sonra da Yunancadan Osmanlıcaya *zağar* olarak geçmiştir. Ya doğrudan doğruya Yunancadan ya da Osmanlıcanın aracılığıyla bu kelime Macarcaya ise *zagár* ['zɔgɑ:r] biçiminde geçmiştir. Macarca belirli tanımlık, ünlü ile

ancak bu yargı bükümlü yapıdaki tüm dillerin belirlilik tanımlığı kullandığı şeklinde anlaşılmalıdır, nitekim bükümlü bir dil olan Rusçada belirlilik tanımlığı bulunmamaktadır.

⁴ Belirlilik tanımlığı bulunmayan Türkçe, Moğolca, Japonca gibi dillerin ortak özelliği eklemeli yapıda olmalarıdır, ancak belirlilik tanımlığına rastlanmayan (Rusça örneğinde görüldüğü gibi), bununla beraber eklemeli dil kategorisinde de sayılmayan diller olduğu da hatırlanmalıdır.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Koç & Deliçay, 2002; Gürkan, 2004; Kashgary, 2015.

başlayan kelimelerden önce az, ünsüzle başlayan kelimelerden önce ise a'dır. Şöyle ki belirli biçimi a zagár idi. Ancak bu kelime Macar dilinde yeni ve az bilinen bir kelime olduğu için etimolojisine aykırı bir biçimde (a zagár >) az agár diye bölünüp belirli tanımlıksız agár ['ɔga:r] biçimini almıştır. Bu biçim de Leh diline geçmiştir ki burada ogar ['ɔga:r] 'av köpeği ırkı' anlamına gelir.

2. Veri

Arapçadan Türkçeye geçen kelimeler üzerine fonetik, fonolojik ve morfolojik çalışmalara sıkça rastlansa da bu kelimelerin Türkçeye geçiş yolları, ne zaman Türkçeye geçtikleri, ne kadar Türkçede kullanıldıkları vs. üzerine ayrıntılı bir derleme ve sınıflandırma çalışmasına henüz rastlanmamaktadır.

Türkçede Arapça kökenli kelimeler incelendiğinde, Arapça kelimelerin genellikle iki yoldan Türkçeye geçtiği görülmektedir. Bunlardan ilki (bk. Harita 1'de kırmızı oklar) Arapçadan Batı dillerine geçen ve Batı dilleri aracılığıyla Türkçeye alıntılanan kelimelerdir. Türkçedeki Arapça alıntılarının Batı dillerindeki telaffuza göre bulunmaları bu durumu desteklemektedir. İkinci yol ise (bk. Harita 1'de mavi oklar) Arapçadan doğrudan alıntılanan kelimelerdir.

Harita 1. Arapçadan Türkçeye Geçen Kelimelerin Geçiş Yolları

Türkiye Türkçesindeki Arapça alıntılar arasında tespit edilebilen 85 kelimedede Arapça el- takısının izlerine rastlanmaktadır. Bu kelimelerden 15'ini Arapçadan Batı dillerine, oradan da Türkiye Türkçesine geçmiş kelimeler; 70'ini ise Türkiye Türkçesinin Arapçadan alıntılacağı kelimeler oluşturmaktadır.

2.1. Batı Dilleri Yoluyla Arapçadan Alıntılanan Kelimeler

Türkiye Türkçesine Batı dilleri yoluyla Arapçadan alıntılanan el- takılı 15 kelimenin 14'ünde el- takısı harf-i tarif işlevinde, 1'inde ise tamlama işlevinde kullanılmıştır.

2.1a. el- harf-i tarifinin belirlilik tanımlığı olarak kullanılması

- (1) **albatros** < Fr. *albatros*, İng. *albatross* 'Fırtına kuşugillerden, 1 metre uzunluğunda, Atlantik Okyanusu'nda yaşayan iri bir kuş türü (*Diomedea exulans*)' TS 85

XVI. yüzyıldan itibaren batı dillerinde kullanılan kelimenin bu biçimi, Arapça 'dalğıçkuşu' anlamına gelen *el-ğattās* kelimesinin, öncelikle İspanyolca ve Portekizceye *alcatraz* şeklinde geçmesi, sonra da Latince 'beyaz' anlamındaki *albus* kelimesinin etkisinde kalarak *albatross* biçimine değişmesiyle oluşmuştur (Chantrell 15, Partridge 60, Skeat 10).

- (2) **aldeberan ~ eldeberan** < İng. *aldebaran* '(alfa Tau) Öküz'ün a yıldızı' GTS; *aldebran* < Osm. *debran* (astronomi) (OÖTK); *aldeberan* 'bk. eldeberan' GTS

XIV. yüzyılın sonlarından itibaren batı dillerinde kullanılan kelime Arapçada 'destekleyen, takip eden' anlamına gelen *el-dabaran* kelimesinden alıntılanmıştır (Senning 11)

- (3) **aldehit** < Fr. *aldéhyde*, İng. *aldehyde* 'alkoller oksitlendirme veya asitleri indirgeme yolu ile elde edilen uçucu bir sıvı' TS 88; (kimya) OÖTS, 'yapısında -CHO grubu olan organik bileşiklerin genel adı' KTS; 'alkolün oksidasyonu ile oluşan organik bir bileşik' SÜTS, 'fonksiyonel aldehit grubu taşıyan, kimyasal olarak asit ve alkole dönüşebilen herhangi bir organik molekül' VHTS
Modern Latince *alcohol dehydrogenatum* (Senning 11) birleşik kelimesinden kısaltarak oluşmuş olan kelime, içindeki *alcohol* kelimesinde Arapça *el-* harf-i tarifini barındırmaktadır.
- (4) **alizarin** < Fr. *alizarin* 'kök boyası' TS 97
 $C_{14}H_8O_4$ şeklinde formülize edilen element Arapça *el-asara* kelimesine *-in(e)* takısının eklenmesiyle oluşmuştur (Senning 12).
- (5) **alkali** < Fr. *alkali* 'Alkali metallerin hidroksitleriyle amonyum hidroksitin genel adı' TS 97
Arapça 'kül' anlamındaki *el-kaliy* kelimesinin Latince *alkali* şeklinde kullanılmasıyla kelime Batı dillerine de geçmiş, XIX. yüzyıldan itibaren de bir kimya terimi olarak kullanılmıştır (Chantrell 16, Partridge 66, Skeat 12, Wedgwood 37).
- (6) **alkan** < Fr. *alcane* 'doymuş alifatik hidrokarbonların genel adı, parafin' TS 97
XIV. yüzyılın ortalarından itibaren batı dillerinde kullanılan kelime Arapçada bir bitki türü olan *el-hinna* kelimesinden alıntılanmış olup İspanyolca ve Orta Latince aracılığıyla Avrupa'ya *alcanete*, *alcana* biçimlerinde yayılmıştır (Senning 13, Partridge 66, 1412). Kelime Türkiye Türkçesinde *el-* takısı olmadan *kına* biçiminde de kullanılmaktadır.
- (7) **alkol** < Fr. *alcool* 'Bira, şarap vb. sıvıların veya pancar, patates nişastasının şekere dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan glikoz çözeltilerin mayalaşmış özlerinin damıtılmasıyla elde edilen, kokulu, uçucu, yanıcı, renksiz sıvı, ispiro, etanol, etil alkol; her türlü alkollü içki' TS 98
XVI. yüzyılın başında Batı dillerine *alcohol* olarak geçen kelime, Orta Latince *alcohol* biçiminde olup Arapça 'lekelemek, renklendirmek' anlamındaki *kahala* kökünden türemiş olan *el-kuhul* 'sürme, rastık' kelimesinden gelişmiştir (Chantrell 15, Partridge 61, Skeat 11, Wedgwood 35).
- (8) **alkov** < İng. *alcove* 'bir oda ya da mekâna açılan duvar ya da çitle çevrili girinti' DDTS
Arapça 'kemerli oda, tonozlu oda, oyuk vb.' anlamına gelen *el-kubbe* kelimesi, İspanyolcaya *alcoba*, oradan da XVII. yüzyılda Fransızcaya *alcôve* şekillerinde geçmiştir (Chantrell 15, Skeat 11, Partridge 61, Wedgwood 35).
- (9) **almanak** < Fr. *almanach*, İng. *almanac* 'yıllık' TS 103
XIII. yüzyıldan itibaren batı dillerinde kullanılan kelimenin bu biçimi, Arapça 'takvim, yıllık' anlamına gelen *el-manâkh* kelimesi, Geç Yunancaya *almenichiakon*, Orta Latinceye ise *almanachus* şeklinde geçmiş, batı dillerinde ise *almanach*, *almanac* şekillerinde yaygınlaşmıştır (Chantrell 18, Partridge 71, Skeat 13, Wedgwood 42).
- (10) **amalgam** < Lat. 'bileşenlerinden biri cıva olan metal sistemleri, cıvanın diğer metallerle oluşturduğu alaşım, malgama' TS 111
XV. yüzyıldan itibaren Eski Fransızcada *amalgame*, Orta Latince *amalgama* biçimlerinden hareketle Batı dillerinde görülen kelime Arapça *el-malgham* kelimesinden gelişmiştir (Chantrell 19, Partridge 78, Skeat 14, Wedgwood 45).
- (11) **anilin** < Fr. *aniline* 'benzenden türeyen bir amin' TS 127
Alman kimyagerler Carl Julius Fritzsche (1808-1871) ve August Wilhelm von Hofmann (1818-1892)'in çalışmalarıyla adını duyuran bir tür kimyasal baz olan kelime Arapça *an-nîl* (< *en-nîl* < *el-nîl*) kelimesinden gelmektedir. Fransızca ve Portekizcede *anil*, İspanyolcada *añil*, biçiminde olan kelimesinin ana kaynağı Farsça *nîla* biçiminin Sankrit kökeni olan *nîlî* kelimesidir ve 'İndigofera türlerinden özütlenen, suda, alkol ve eterde çözünmeyen, sıcak anilin veya sıcak kloroformda çözünen mavi bir boya' anlamına gelir (Partridge 98-99, Skeat 18).
- (12) **antimon** < Fr. *antimoine*, İng. *antimony* 'Atom numarası 51, atom ağırlığı 121,76 olan, 630 °C'de eriyen, haddede veya çekiç altında işlenemeyen, çoğunlukla basım harfleri alaşımında kullanılan, mavimsi beyaz renkte bir element (*simgesi Sb*)' TS 134; 'Gümüş renkli, gevrek; katılaştıkça genleşen bir metal', MİTS
XI. yüzyılda Orta Latince *antimonium*, Eski Fransızcada *antimoine* olan ve XV. yüzyıldan itibaren yaygınlaşan kelime Batı dillerine Arapça *el-ithmid* kelimesinden geçmiştir. Kökeni Yunanca *stimmî* ve Eski Mısır dilindeki *stim* kelimelerine gitmekle beraber, Arapça *el-* harf-i tarifiyle kalıplaşarak Avrupa'da yaygınlaşmıştır (Skeat 20, Partridge 110, Senning 25).
- (13) **arsenik** < Fr. *arsenic* 'Atom numarası 33, atom ağırlığı 74,91, yoğunluğu 5,7 olan, atmosfer basıncı altında 450 °C'de süblimleşen, maden filizlerinde çok yaygın bulunan, metal görünümünde basit element, sıçanotu, zırnık (*simgesi As*)' TS 157

Arapça *el-zarnîk* kelimesi, Orta Farsçaya *zarnîk*, Süryaniceye (*al*) *zarnîqa*, Yunancaya *arsenikon*, Latinceye *arsenicum* XV. yüzyıldan itibaren de Fransızcaya *arsenic* olarak geçmiştir (Chantrell 30, Partridge 147, Skeat 26). Kelime, Türkçede *zırnîk* olarak da ayrıca kullanılmaktadır.

- (14) **azimüt** < İng. *azimuth* 'güney açısı' OÖTK, GTS

Arapça 'yön, taraf' anlamındaki *as-samt* kelimesinin çoğulu olan *as-sumut* kelimesi, Eski Fransızcaya XIV. yüzyılda *azimut* şeklinde geçmiş ve oradan Batı dillerine yayılmıştır (Partridge 194, 3851, Skeat 34).

Ek olarak Batı dillerinde Alexander olarak geçen, ancak Doğu dillerinde İskender olarak anılan ve KAS'ta 'M.Ö. 356-323 arasında yaşayan, Yunanistan, İran, Anadolu, Suriye ve Hindistan'ı ele geçirmiş olan büyük kumandan' açıklaması verilen kişi adını da anmak gerekebilir. Kesin olmamakla birlikte, kelimenin Latince ve Yunancadan diğer dillere geçtiği ve köken olarak *Alexandros*'dan geldiği iddia edilmektedir (Chantrell 15, Partridge 63). Ancak kelimenin Doğu kaynaklarında *İskender* şeklinde geçmesi, kelimenin *el-İskender* > *Alexander* şeklinde bir değişmeye tabi olabileceğini düşündürmektedir.

2.1b. *el-* harf-i tarifinin tamlama unsuru olarak kullanılması

- (15) **amiral** < Fr. *amiral* 'Rütbesi general ile aynı olan deniz subayı' TS 115

Arapçada 'denizin hakimi' anlamındaki *amir el-bahr* tamlamasından *metanaliz* sonucu *amir el-* > *amiral* biçimi oluşmuştur. Orta Çağ Avrupasında yaygınlaşan kelime XII. yüzyılda *amiral*, *admirail*, *amirail* biçimlerindedir (Chantrell 9, Partridge 34, Skeat 6, Wedgwood 23).

2.2. Doğrudan Arapçadan Alıntılanan Kelimeler

Türkiye Türkçesine Arapçadan doğrudan alıntılanan *el-* takılı 70 kelimenin 7'sinde *el-* takısı harf-i tarifi işlevinde, 63'ünde ise tamlama işlevinde kullanılmıştır.

2.2a. *el-* Harf-i Tarifinin Belirlilik Tanımlığı Olarak Kullanılması

- (16) **elaman** < Ar. *elaman* 'Bezginlik ve sızlanma anlatan bir söz' TS 780 < *el-amân* 'yardım ve şikayet edatı olarak 'aman, medet!' manasınadır; 'bıktım artık, illallah, usandım, kafi, yeter, sus!' gibi manalarda da kullanılır' DL 254

- (17) **elan** < Ar. *elan* 'şimdi, şu anda, hâlâ, henüz, daha' TS 780 < *el'ân* 'şimdi, şimdiki halde; henüz, hâlâ, daha, bu âna kadar, şu anda' DL 254

- (18) **Elazığ** < Ar. *el-aziz* 'Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri' TS 780

1868 yılında 'Mamurat-ül Aziz' ismini alan, ancak söylenmesi daha kolay olduğu için 'El-aziz' olarak anılan şehre; Atatürk, 1937'deki ziyaretinde 'azığı bol il' anlamında "Elazık" ismini uygun görmüştür. İsim, daha sonraları, TBMM kararı ile "Elazığ" olarak onaylanmıştır.

- (19) **elbette** < Ar. *elbette* 'Herhalde, şüphesiz, kuşkusuz, elbet' TS 780 < *elbette* 'kat'i olarak, mutlaka, behemehal; akıbet, nihayet, eninde sonunda' DL 254 < *betât* 'kat'i, kesme' DL 115

Kelime Türkçede kısaltarak *elbet* şeklinde de kullanılmaktadır.

- (20) **elhak** < Ar. *elḥakk* 'Gerçekten, hiç şüphesiz, doğrusu' TS 787 < *el-hakk* 'hakikaten, doğrusu, doğrusu ya' DL 256

- (21) **elhasil ~ velhasil** < Ar. *elḥâşil* 'Kısacası' TS 787 < *el-hâsil* 'hâsılı, netice itibâriyle, sözün kısası, uzatmıyalım, kısa söyleyelim, kısacası' DL 256

- (22) **elveda** < Ar. *elvidâ* 'Bir daha kavuşulamayacağı düşünülen bir şeyden ayrılırken söylenen söz' TS 791 < *el-vedâ* 'Allah'a ismarladık, Allah'a emanet olun, esen kalın!' DL 258

Ek olarak Isparta'nın Senirkent ilçesi Büyükkabaca köyünden derlenen 'her zaman, öteden beri' anlamında kullanılan *elgadim* (DS 1713) kelimesi geçen Arapça *el-kadim* kelimesinden alıntılanmıştır. Ancak bu kullanıma standart Osmanlıcada ya da Türkiye Türkçesinde yer verilmemiştir.

2.2b. *el-* Harf-i Tarifinin Tamlama Unsuru Olarak Kullanılması

Türkiye Türkçesine Arapçadan doğrudan alıntılanan ve tamlama işlevinde kullanılan *el-* takılı 63 kelimenin 61'inde, *el-* takısı grup içinde korunurken, 2'sinde ikinci kelimenin düşmesine bağlı olarak grup sonunda kalmış ve o şekilde kalıplaşmıştır.

2.2b1. *el-* Harf-i Tarifinin Tamlama Unsuru Olarak Grup İçinde Korunması

- (23) **alelacayip** < Ar. *'alâ'l-'acâ'ib* 'çok acayip, bambaşka' TS 88 < *ale-l-acâib* 'tuhaf, şaşılacak şey' DL 33

- (24) **alelacele** < Ar. *'alâ'l-'acele* 'çabucak' TS 88 < *ale-l-acele* 'çabucak, çarçabuk' DL 33

- (25) **alelade** < Ar. *'alâ'l-'âde* 'her zaman görülen, olağan; bayağı' TS 88 < *ale-l-âde* 'âdet olduğu üzere; bayağı, basbayağı' DL 33

- (26) **alelhesap** < Ar. *'alâ'l-'hisâb* 'hesaba sayarak' TS 89 < *ale-l-hesâb* 'hesaba sayarak' DL 34

- (27) **alelhusus** < Ar. *'alâ'l-'husus* 'hele, özellikle' TS 89 < *ale-l-husûs* 'hele, hususiyile, en çok' DL 34

- (28) **alelittlak** < Ar. *'alā-l-iṭlāk* 'genel olarak' TS 89 < *ale-l-ittlak* 'umûmiyetle, genel olarak, mutlaka, nasıl olursa olsun, rasgele' DL 34
- (29) **alelumum** < Ar. *'alā-l-umûm* 'genel olarak, genellikle' TS 89 < *ale-l-umûm* 'umûmiyet üzere, genel olarak' DL 34
- (30) **alelusul** < Ar. *'alā-l-uşûl* 'yol yordam gereğince, kurala uygun bir biçimde; âdet yerini bulsun diye' TS 89 < *ale-l-usul* 'yol yordam gereğince' DL-E 7
- (31) **aliyyülâlâ** < Ar. *'aliyyü'l-a'lâ* 'en güzel, en iyi, mükemmel' TS 97 < *aliyy-ül-a'lâ* 'en iyi, en âlâ' DL 37
- (32) **bilahare** < Ar. *bi'l-âhire* 'sonra, sonradan, daha sonra, sonraları' TS 334 < *bil'âhire* 'sonra, sonradan, sonunda' DL 130
- (33) **bilakis** < Ar. *bi'l-aks* 'tersine olarak, tam tersine, tersine, aksine' TS 334 < *bil'akis* 'aksine, tam tersi, tersine, tersine olarak' DL 130
- (34) **bilcümle** < Ar. *bi'l-cumle* 'bütün, hep' TS 334 < *bil-cümle* 'hep, bütün, toptan' DL 130
- (35) **bilfarz** < Ar. *bi'l-farz* 'söz gelişi' TS 337 < *bil-farz* 'diyelim ki, tutalım ki' DL 130
- (36) **bilfiil** < Ar. *bi'l-fi'l* 'iş olarak, iş edinerek, gerçekten, eylemli olarak' TS 337 < *bil-fi'l* 'hakîki olarak, gerçekten' DL 130
- (37) **bilhassa** < Ar. *bi'l-hâssa* 'özellikle' TS 339 < *bil-hâssa* 'mahsus, husûsî olarak; hele' DL 130
- (38) **billahi** < Ar. *billahi* 'vallahi; 'İnan olsun' anlamında kullanılan bir söz' TS 343 < *billâhi* 'Allah için' DL 131
- (39) **bil mukabele** < Ar. *bi'l-mukābele* 'karşılık olarak; birinin söylediği söze karşılık söylenen 'ben de, size de, sizlere de' anlamında kullanılan bir söz' TS 344 < *bil-mukabele* 'karşılık olarak' DL 131
- (40) **bil münasebe** < Ar. *bi'l-munāsebe* 'sırası gelince, sırası düşünce' TS 344 < *bil-münāsebe* 'sırası düşünce, sırası gelince, sırasında, sırasını bularak, sırasını getirerek' DL 131
- (41) **bilumum** < Ar. *bi'l-umûm* 'bütün, hep, kamu, ... -in hepsi' TS 344 < *bil-umum* 'bütün, hep' DL 131
- (42) **bilvasıta** < Ar. *bi'l-vāsita* 'birinin aracılığıyla, doğrudan doğruya olmayarak, dolaylı olarak' TS 345 < *bi-l-vāsita* 'vasıta ile, araçlı' DL 131
- (43) **bismillah** < Ar. *bismillah* 'besmele; şaşkınlık anında söylenen bir söz' TS 361 < *bismillah* 'besmele' DL 136
- (44) **bittabi** < Ar. *bi't-tab'i* 'doğal olarak, tabiatıyla, tabii, elbette' TS 365 < *bi-t-tab'i* 'tabiatıyla, tabîi olarak' DL 137
- (45) **bizzat** < Ar. *bi-z-zât* 'aracısız, kendisi olarak' TS 367 < *bi-z-zât* 'kendi kendisi' DL 139
- (46) **ceffelkalem** < Ar. *ceff + kalem* 'düşünüp taşınmadan, bir çırpıda' TS 449 < *ceff-el-kalem* 'düşünmeksizin, birden, hemen' DL 159
- (47) **darülaceze** < Ar. *dār + aceze* 'düşkünlerevi' TS 597 < *dâr-ül-aceze* 'yoksullar yurdu' DL 200
- (48) **darübedayi** < Ar. *dār + bedāyi* 'Güzel sanatlar kuruluşu' TS 597 < *dâr-ül-bedāyi* 'konservatuvar'ın eski adı' DL 200
- (49) **darüleytam** < Ar. *dār + eytām* 'Yetimlerin barındığı yer' TS 597 < *dâr-ül-eytām* 'yetimlerin barındığı kurum, yoksullar yurdu' DL 200
- (50) **darülfünun** < Ar. *dār + funûn* 'Üniversite' TS 597 < *dâr-ül-fünûn* 'üniversite' DL 200
- (51) **darüşşifa** < Ar. *dār + şifā* 'Sağlık yurdu' TS 597 < *dâr-üş-şifā* 'şifa yurdu, sağlık yurdu' DL 201
- (52) **daüssıla** < Ar. *dā' + şıla* 'Yurt özlemi' TS 598 < *dâ'-üs-sıla* 'yurdu arama, yurdu özleme, yurtsama' DL 201
- (53) **elhamdülillah** < Ar. *elhamdülillah* 'Allah'a şükür' anlamında kullanılan bir söz' TS 787 < *el-hamdüli-llâh* 'Allah'a hamdolsun, Allah'a şükür' DL 256
- (54) **estağfirullah** < Ar. *estağfirullah* 'İncelik ve alçak gönüllülük göstermek üzere teşekkür edilen veya övülen bir kimsenin söylediği bir söz' TS 821 < *estağfirullah* 'Allah'tan mağfiret (afiv) dilerim, ricâ ederim; hiç bir zaman, mahcup ediyorsunuz, hâşâ, bir şey değil' mânâlarına kullanılır' DL 281
- (55) **eyvallah** < Ar. *eyvallah* 'Allah'a ismarladık', 'teşekkür ederim' 'kabul ediyorum, razıyım' anlamlarında kullanılan bir söz.' TS 841 < *ey-v-Allah* 'evet, peki, öyle olsun; Allah'a ismarladık; teşekkür ederim; aldırış etmiyen' DL 292
- (56) **fenafillah** < Ar. *fenâfillah* 'Allah'ın varlığı içinde yok olma' TS 859 < *fenâ-fi-llah* 'Allah'ın varlığı içinde yok olma' DL 306
- (57) **fevkalade** < Ar. *fevk + âde* 'alışılmış olandan ayrı, olağanüstü, beklenmedik, görülmedik, işitilmedik; aşırı, çok fazla; aşırı bir biçimde; 'çok iyi, çok üstün, çok güzel' anlamlarında beğeni ifade eden bir söz' TS 865 < *fevk-al-âde* 'âdetin üstünde, duyulmadık, görülmedik, olağanüstü' DL 315
- (58) **fevkalbeşer** < Ar. *fevk + beşer* 'insanüstü; üstün nitelikli (kimse)' TS 866 < *fevk-al-beşer* 'insan üstü; üst insan' DL 315

- (59) **filhakika** < Ar. *fi'l-ḥaḳīka* 'gerçekten, doğrusu, hakikaten' TS 876 < *fi-l-hakika* 'hakikatte, hakikaten, gerçekten, doğrusu' DL 319
- (60) **fisebilillah** < Ar. *fisebilillah* 'hiçbir karşılık beklemeden' TS 879 < *fi-sebîl-illâh* 'Allah yolunda, karşılık beklemezsiniz' DL 321
- (61) **harikulade** < Ar. *ḥārik* + *âde* 'eşi görülmemiş, şaşkınlık yaratıcı, olağanüstü' TS 1050 < *hârik-ül-âde* 'âdetin üstünde, haricinde' DL 395
- (62) **hasbetenillah** < Ar. *ḥasbetenillah* 'tanrı için, Tanrı uğruna, Tanrı rızası için, karşılık beklemezsiniz' TS 1052 < *hasbet-en-illah* 'Allah rızası için, Tanrı uğruna' DL 398
- (63) **hayrulhalef** < Ar. *ḥayr* + *ḥalef* 'hayırlı çocuk, hayırlı evlat' TS 1073 < *hayr-ül-halef* 'hayırlı evlâd' DL 413
- (64) **hıfzısihha** < Ar. *ḥifz* + *ṣiḥḥa* 'sağlıklı yaşamak için alınması gerekli önlemlerin bütünü; sağlık bilgisi, hijyen' TS 1092 < *ḥifz-üs-siḥḥa* 'sağlığı koruma' DL 431
- (65) **hüvelbaki** < Ar. *huve* + *bâkî* 'Baki kalan Allah'tır' anlamında ve genellikle mezar taşlarına yazılan bir söz' TS 1122 < *hüve-l-bâkî* 'bâki kalan O'dur (Allah'tır)' DL 468
- (66) **ibadullah** < Ar. *ibādullah* 'tanrı'nın kulları; *mec.* ucuz satılan şey; *mec.* bol' TS 1137 < *ibâd-ullah* 'tanrı kulları, insanlar; pek bol, pek çok' DL 478
- (67) **ilelebet** < Ar. *ilâ'l-ebed* 'sonsuzca değin, sonsuzluğa kadar, sürgit' TS 1171 < *ile-l-ebed* 'ebede kadar, sonsuz olarak' DL 512
- (68) **illallah** < Ar. *illallah* 'usanç ve bezginlik anlatan bir söz' TS 1179 < *illallah* ' 'yeter, kâfi, bıktık artık' gibi usanç ve bezginlik anlatır' DL-E 53
- (69) **inşallah** < Ar. *inşâ'e* + *allâh* 'Tanrı dilerse, Tanrı nasip ettiyse' anlamlarında dilek anlatan bir söz' TS 1198 < *in-şâ'-Allah* 'Allah isterse, Allah nasip etti ise' DL 527
- (70) **maalesef** < Ar. *ma'a'l-esef* 'üzülerek söylüyorum ki, ne yazık ki, maatteessüf' TS 1597 < *maa-l-esef* 'esefle [söylüyorum], yazık ki' DL 665
- (71) **maatteessüf** < Ar. *ma'at-te'essuf* 'maalesef' TS 1597 < *maa-t-teessüf* 'teessüfle, esefle, yazık ki' DL 666
- (72) **maazallah** < Ar. *ma'âzallah* 'Tanrı korusun, Tanrı esirgesin' anlamlarında bir söz' TS 1597 < *maâz-Allah* 'yegâne sığınacak Allah'dır; Allah korusun, Allah esirgesin, Allah saklasın' DL 667
- (73) **maşallah** < Ar. *mâşâ'e* + *allâh* 'Ne güzel, Allah nazardan saklasın' anlamlarında beğenme duyguları bildiren ya da umulmadık durumlar karşısında şaşkınlık ve sitem belirtmek için söylenen bir söz; nazar değmemesi için çocukların üzerine takılan veya çeşitli araç, bina vb. yerlere asılan, üstünde 'maşallah' yazılı nazarlık.' TS 1634 < *mâ-şâ-Allah* 'Allah'ın istediği gibi; Allah nazardan saklasın, ne güzel; nazar değmemesi için çocukların üzerlerine iliştirilen ve üstünde bu söz bulunan altın veya başka şeyden yapılmış nazarlık; hayret ve memnunluk anlatır' DL 698
- (74) **neuzübillah** < Ar. *ne'üzubillah* 'Tanrı'ya sığındık, Tanrı korusun' anlamlarında, tehlikeli bir durumla karşılaşıldığında kullanılan bir söz' TS 1768 < *neüzü-b-illâh* 'Allah'a sığınırız; Allah korusun' DL 988
- (75) **şeyhülharemeyn** < Ar. *şeyḥ-ül-haremeyn* 'Hac yolcularının ve sürre alayının güvenle Hicaz'a gidip dönmelerini sağlamakla görevli olan Şam valilerinin sanı' TTS
- (76) **şeyhülislam** < Ar. *şeyḥ* + *islâm* 'Osmanlı Devleti'nde, kabinede sadrazamdan sonra yer alan ve genellikle din işlerinden sorumlu olan üye' TS 2219 < *şeyḥ-ül-İslâm* 'şeyhislâm' DL 1191, 'Osmanlı Devleti zamanında dîni meselelerle şeriat mahkemelerine bakan en yüksek rütbeli din adamı, şeyhislâm' DL-E 104
- (77) **tahtelbahir** < Ar. *taḥt* + *baḥr* 'denizaltı' TS 2246 < *tahte-l-bahr* 'denizin altı: denizaltı gemisi' DL 1223
- (78) **tahteşşuur** < Ar. *taḥte-ş-şu'ūr* 'bilinçaltı' TS 2246 < *tahte-ş-şu'ūr* 'şuur altı, altşuur' DL 1223
- (79) **tallahi** < Ar. *tallahi* 'Vallahi' TS 2256
- (80) **vallahi** < Ar. *vallahi* 'Tanrı'yı tanık tutarım, Tanrı hakkı için' anlamında kullanılan bir yemin sözü, billahi, tallahi' TS 2467 < *v'Allahi* 'Allah için, Allah hakkı için' mânâsına gelen büyük yemin' DL 1366
- (81) **velhasıl** < Ar. *ve'l-ḥāşil* 'kısacası' TS 2478 < *ve-l-hâsil* 'sözün kısası, kısacası' DL 1377
- (82) **veliyullah** < Ar. *veliyullah* 'Veli' TS 2478 < *veliy-ullah* 'ermiş kimse; Allah'ın sevgili kulu' DL 1378
- (83) **vesselam** < Ar. *vesselâm* 'İşte o kadar, son söz şudur' anlamlarında kullanılan bir söz' TS 2482 < *ve-s-selâm* 'işte o kadar, son söz budur, artık bitti' DL 1381

2.2b2. el- Harf-i Tarifinin Tamlamanın İkinci Kelimesinin Düşmesiyle Grup Sonunda Kalması

- (84) **veysel** < Ttü. *Veysel Karânî* < Ar. *Ebû Amr Üveys b. Âmir b. Cez' b. Mâlik el-Karanî* 'Tâbiîn neslinden Yemenli zâhid' DİA 43: 74-75

Asıl adı Ebû Amr Üveys b. Âmir b. Cez' b. Mâlik el-Karanî olan yemenli zâhid, Türkler arasında sevilen ve saygı duyulan bir dinî şahsiyet olduğu için ismi Türk kültür coğrafyasında sıklıkla anılmış ve halk ağzında kısalarak *Veysel Karanî* şekline dönüşmüştür. Sevilen bir zat olduğu için ismi *Veysel* şeklinde metanalize uğrayarak kişi ismi olarak da kullanılmıştır.

Ebû Amr Üveys b. Âmir b. Cez' b. Mâlik el-Karanî
Üveys el-Karanî → **Veys el-Karanî** → **Veysel Karanî** → **Veysel**

- (85) **zeynel** < Ttü. *Zeynel Âbidîn* < Ar. *Ebü'l-Hasen Alî b. el-Hüseyn b. Alî b. Ebî Tâlib* 'İsnâaşeriyye'nin dördüncü ve İsmâiliyye'nin üçüncü imamı kabul edilen tâbiî" DİA 44: 365-366 < *zeyn-ül-âbidîn* 'âbidlerin, ibâdet edenlerin zîneti; 12 İmâm'ın dördüncüsü [Hz. Hüseyin'in Kerbelâda kurtulan ortanca oğlu ki asıl adı Ali'dir]; (bizde 'zeynelâbidîn' şeklinde kullanılan erkek adı) DL 1425

Asıl adı Ebü'l-Hasen Alî b. el-Hüseyn b. Alî b. Ebî Tâlib olup, Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hüseyin'in oğlu olan tabiî daha çok Zeynelâbidin lakabıyla meşhur olmuştur. O da *Veysel Karanî* gibi Türkler arasında sevilen ve saygı duyulan bir dinî şahsiyet olduğundan onun ismi de Türk kültür coğrafyasında sıklıkla anılmış ve kişi ismi olarak hem *Zeynel Abidin* biçiminde hem de metanalize uğrayarak kısaltılmış biçimiyle *Zeynel* biçiminde kullanılmaktadır.

Ebü'l-Hasen Alî b. el-Hüseyn b. Alî b. Ebî Tâlib // Zeynü'l-Âbidîn
Zeynü'l-Âbidîn → **Zeynel Abidin** → **Zeynel**
Zeyn el-Âbidîn

3. Tespit ve Değerlendirmeler

3.1. Türkiye Türkçesinde 85 kelimedede Arapça *el-* takısının izlerine rastlanmaktadır. Bu kelimeler Türkiye Türkçesine Arapçadan doğrudan geçenler (70 kelime) ve Batı dilleri aracılığıyla geçenler (15 kelime) olmak üzere iki grupta incelenebilir.

3.2. Türkiye Türkçesindeki *el-* takılı 85 kelimededen 15'i Arapçadan Batı dillerine, Batı dillerinden de Türkiye Türkçesine geçmiş kelimelerdir. Batı dilleri aracılığıyla Türkçeye geçen kelimelerden 14'ünde *el-* takısının işlevi harf-i tarif olup, Batı dillerinde ve o kanaldan alıntılı olduğu için Türkiye Türkçesinde *el-* takısıyla beraber kalıplaşmış olarak kullanılmaktadır:

Türkiye Türkçesi	Batı Dilleri	Arapça
<i>albatros</i>	Fr. <i>albatros</i> < İsp. <i>alcatraz</i>	<i>el-gattas</i>
<i>aldeberan</i>	İng. <i>aldebaran</i>	<i>el-dabaran</i>
<i>aldehit</i>	Fr. <i>aldéhyde</i> < ML <i>alcohol dehydrogenatum</i>	<i>el-kuhl</i>
<i>alizarin</i>	Fr. <i>alizarin</i>	<i>el-asara</i>
<i>alkali</i>	Fr. <i>alcali</i> < Lat. <i>alkali</i>	<i>el-kaliy</i>
<i>alkan</i>	Fr. <i>alcane</i> < İsp. <i>alcanete</i> < OL <i>alcana</i>	<i>el-hinna</i>
<i>alkol</i>	Fr. <i>alcool</i> < OL <i>alcohol</i>	<i>el-kuhul</i>
<i>alkov</i>	İng. <i>alcove</i> < Fr. <i>alcôve</i> < İsp. <i>alcoba</i>	<i>el-kubbe</i>
<i>almanak</i>	Fr. <i>almanach</i> , İng. <i>almanac</i> < Lat. <i>almanachus</i>	<i>el-manah</i>
<i>anilin</i>	Fr. <i>aniline</i> < İsp. <i>añil</i> , Port. <i>anil</i>	<i>en-nîl</i>
<i>antimon</i>	Fr. <i>antimoine</i> , İng. <i>antimony</i> < OL <i>antimonium</i>	<i>el-'ithmid</i>
<i>amalgam</i>	EF <i>amalgame</i>	<i>el-malgam</i>
<i>arsenik</i>	Fr. <i>arsenic</i>	<i>el-zernik</i>
<i>azimüt</i>	İng. <i>azimuth</i>	<i>es-semt</i>

3.3. Batı dillerinden Türkiye Türkçesine geçmiş Arapça *el-* takılı bir kelimedede, takı bağlama işlevinde kullanılmıştır. Ancak, tamlamanın ikinci kısmı kısalarak düşünce takı, kendisinden önceki kelimenin sonuna bağlanarak bu şekilde kalıplaşmıştır.

Türkiye Türkçesi	Batı Dilleri	Arapça
<i>amiral</i>	Fr. <i>amiral</i> , İng. <i>admiral</i>	<i>emir el-bahr</i>

3.4. Doğrudan Arapçadan Türkiye Türkçesine geçmiş Arapça *el-* takılı 70 kelime iki grupta değerlendirilebilir.

3.4.1. *el-* takısı 7 kelimedeki harf-i tarif olarak (belirlilik tanımlığı işlevinde) kullanılmıştır:

Türkiye Türkçesi	Arapça
<i>Elaziğ</i>	<i>el-aziz</i> < <i>Mamurat-ül Aziz</i>
<i>elbette</i>	< <i>el-bet(te)</i>
<i>elaman</i>	<i>el-amân</i>
<i>elan</i>	<i>el'ân</i>
<i>elhak</i>	<i>el-hakk</i>
<i>elhasıl ~ velhasıl</i>	<i>elhâşil</i>
<i>elveda</i>	<i>el-vedâ</i>

3.4.2. *el-* takısı 63 kelimedeki tamlama unsuru olarak (bağlama / mevsul işlevinde) kullanılmıştır. 61 kelimedeki grup içinde korunan *el-* takısı, 2 kelimedeki grubun ikinci kelimesinin kısaltılarak düşmesiyle birinci kelimesinin sonuna eklenerek kalıplaşmıştır.

3.4.2.1. 61 kelimedeki oluşan ilk grup kelimelerde bazı kelimelerin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.

3.4.2.1.1. Tamlamanın ilk unsuru olarak sıklıkla kullanılan kelimeler

<i>bil-</i> < <i>bi</i>	13	bilahare < Ar. <i>bi'l-'âhire</i> , bilakis < Ar. <i>bi'l-'aks</i> , bilcümle < Ar. <i>bi'l-cumle</i> , bilfarz < Ar. <i>bi'l-farz</i> , bilfiil < Ar. <i>bi'l-fi'l</i> , bilhassa < Ar. <i>bi'l-hâşşa</i> , billahi < Ar. <i>billahi</i> , bilmukabele < Ar. <i>bi'l-mukâbele</i> , bilmünasebe < Ar. <i>bi'l-munâsebe</i> , bilumum < Ar. <i>bi'l-'umûm</i> , bilvasita < Ar. <i>bi'l-vâsiṭa</i> , bittabi < Ar. <i>bi't-ṭab'</i> , bizzat < Ar. <i>bi'z-zât</i>
<i>al-</i> < <i>alâ</i>	8	alalacayip < Ar. <i>'alâ'l-'acâ'ib</i> , alalacele < Ar. <i>'alâ'l-'acele</i> , alalade < Ar. <i>'alâ'l-'âde</i> , alalhesap < Ar. <i>'alâ'l-'hisâb</i> , alalhusus < Ar. <i>'alâ'l-'ḥuşûş</i> , alalittlak < Ar. <i>'alâ'l-'ittlâk</i> , alalumum < Ar. <i>'alâ'l-'umûm</i> , alalusul < Ar. <i>'alâ'l-'uşûl</i>
<i>darül-</i> < <i>dâr</i>	5	darülaceze < Ar. <i>dâr + 'aceze</i> , darülbedayi < Ar. <i>dâr + bedâyi</i> , darüleytam < Ar. <i>dâr + eytam</i> , darülfünun < Ar. <i>dâr + funûn</i> , darüşşifa < Ar. <i>dâr + şifa</i>
<i>fevk</i> < <i>fevk</i>	2	fevkalade < Ar. <i>fevk + 'âde</i> , fevkalbeşer < Ar. <i>fevk + beşer</i>
<i>maal-</i> < <i>ma'a</i>	2	maalesef < Ar. <i>ma'a'l-esef</i> , maatteessüf < Ar. <i>ma'at-te'essuf</i>
<i>şeyhül-</i> < <i>şeyḥ</i>	2	şeyhülharemeyn < Ar. <i>şeyḥül-haremeyn</i> , şeyhülislam < Ar. <i>şeyḥ + islâm</i>
<i>tahtel</i> < <i>taht</i>	2	tahtelbahir < Ar. <i>taht + bahır</i> , tahteşşuur < Ar. <i>tahte-ş-şu'ur</i>
<i>vel-</i> < <i>ve</i>	2	velhasıl < Ar. <i>ve'l-hâşil</i> , vesselam < Ar. <i>vesselam</i>

3.4.2.1.2. Tamlamanın ikinci unsuru olarak sıklıkla kullanılan kelimeler

<i>-'llah</i> < <i>Allah</i>	16	bismillah < Ar. <i>bismillah</i> , elhamdülillah < Ar. <i>elḥamdülillah</i> , estağfirullah < Ar. <i>estağfirullah</i> , eyvallah < Ar. <i>eyvallah</i> , fenafillah < Ar. <i>fenafillah</i> , fisebilillah < Ar. <i>fisebilillah</i> , hasbetenillah < Ar. <i>ḥasbetenillah</i> , ibadullah < Ar. <i>'ibādullah</i> , illallah < Ar. <i>illallah</i> , inşallah < Ar. <i>inşā'e + allāh</i> , maazallah < Ar. <i>ma'āzallah</i> , maşallah < Ar. <i>māşā'e + allāh</i> , neüzubillah < Ar. <i>ne'üzubillah</i> , tallahi < Ar. <i>tallahi</i> , vallahi < Ar. <i>vallahi</i> , veliyullah < Ar. <i>'veliyullah</i>
<i>-ade</i> < <i>'âde</i>	2	fevkalade < Ar. <i>fevk + 'âde</i> , harikulade < Ar. <i>ḥâriḳ + 'âde</i>

3.4.2.2. Arapça *el-* takısının tamlamanın ikinci kelimesinin düşmesi sonucu birinci kelimeye eklendiği durumu 2 örnek vardır.

Üveys el-Karanî	> Veys el-Karanî > Veysel Karanî > Veysel
Zeynü'l-Âbidîn	> Zeyn el-Âbidîn > Zeynel Abidin > Zeynel

3.5. Arapçadan Türkiye Türkçesine geçen *el-* takılı 85 kelime, leksik olarak incelendiğinde şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır:

<i>özel isim</i>	3	<i>Elaziğ, Veysel, Zeynel</i>
<i>kurum</i>	5	<i>darülaceze, darülbedayi, darüleytam, darülfünun, darüşşifa</i>
<i>unvan</i>	4	<i>amiral, şeyhülislam, şeyhülharemeyn, veliyullah</i>
<i>soyut</i>	2	<i>tahteşşuur, fevkalbeşer</i>
<i>resmi</i>	1	<i>almanak</i>
<i>makine</i>	1	<i>tahtelbahr</i>
<i>terimler</i>	<i>kimya</i>	9 <i>aldehit, alizarin, alkali, alkan, alkol, amalgam, anilin, antimon, arsenik</i>
	<i>zooloji</i>	1 <i>albatros</i>
	<i>coğrafya</i>	1 <i>azimüt</i>
	<i>astronomi</i>	1 <i>aldeberan</i>
	<i>mimari</i>	1 <i>alkov</i>
<i>sözeylem</i>	56	<i>alelacayip, alelacele, alelade, alelhesap, alelhusus, aleliltak, alelumum, alelusul, aliyyülâlâ, bilahare, bilakis, bilcümle, bilfarz, bilfiil, bilhassa, billahi, bilmukabele, bilmünasebe, bilumum, bilvasıta, bismillah, bittabi, bizzat, ceffelkalem, daüssıla, elaman, elan, elbette, elhak, elhamdüillillah, elhasıl, elveda, estağfirullah, eyvallah, fenafillah, fevkalade, filhakika, fisebilillah, harikulade, hasbetenlillah, hayrulahalef, hıfzıssıhha, hüvelbaki, ibadullah, ilelebet, ilallah, inşallah, maalesef, maatteessüf, maazallah, maşallah, neuzübillah, tallahi, vallahi, velhasıl, vesselam</i>

3.5.1. Tabloda sözeylem olarak gösterilen 56 kelime, Türkiye Türkçesinin sözcük varlığında kelime sıklığı frekansı yüksek olan edat, bağlaç, ünlem gibi türler kategorisine girmektedir. Alıntılarının sıklık frekansı yüksek kelimeler olması Arapça alıntılarının Türkiye Türkçesine yerleşme oranını göstermesi bakımından önemlidir.

3.5.2. Terim kategorisine giren 13 kelimenin tamamının Batı dilleri aracılığıyla geçtiği görülmektedir. Bu durum, Batı dünyasındaki teknolojik gelişmeyle doğrudan ilgili olsa gerektir.

3.5.3. Metanaliz olayının görüldüğü *Veysel* ve *Zeynel* örnekleri dilde algı ve kalıplaşma ilgisini örneklemeleri bakımından dikkat çekmektedir. Batı dilleri aracılığıyla alıntılanan *amiral* kelimesinde de metanaliz vardır, ancak bu olay Türkiye Türkçesine geçmeden kelimenin Batı dillerindeki serüveni sırasında gerçekleşmiştir.

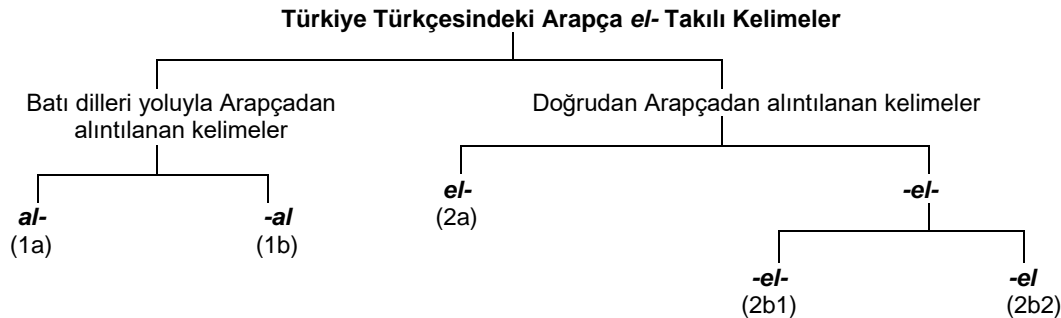
4. Sonuç

Türkiye Türkçesinin söz varlığında kökü pek çok farklı dile giden çeşitli türlerde kelimeler bulunmaktadır. Türkiye Türkçesindeki Arapça alıntılarının sayısı, Türkiye Türkçesinin söz varlığına ne zaman, hangi yollardan geçerek, nasıl katıldıkları, işlevleri vb. konular üzerinde ayrıntılı ve kapsamlı çalışmalar yapılmış değildir.

Bu çalışma, Türkiye Türkçesindeki Arapça alıntılardan sadece bir kısmının, bünyesindeki *el-* takısıyla birlikte Türkiye Türkçesine alıntılananların bir analizini yapmayı hedeflemiştir. Buna göre,

- bazı kelimelerin *el-* takısını kelime başına alarak *harf-i tarif*, bazılarının ise iki kelime arasına alarak *tamlama* olarak kullandığı,
- gerek harf-i tarif, gerekse tamlama işlevli kullanımların her ikisinde de kalıplaşmalar olduğu,
- bazı örneklerin yanlış bölünmeye (*metanaliz*) uğrayarak kalıplaştığı görülmektedir.

Türkiye Türkçesindeki Arapça *el-* takılı alıntılarının genel şeması şu şekildedir:

- (1a) albatros, aldebaran, aldehit, alizarin, alkali, alkan, alkol, alkov, almanak, amalgam, anilin, antimon, arsenik, azimüt
(1b) amiral
(2a) elaman, elan, Elazığ, elbette, elhak, elhasıl, elveda
(2b) alelacayip, alefacele, alefade, alelhesap, alelhusus, alelittak, alelumum, alelusul, aliyyüla, bilahare, bilakis, bilcümle, bilfarz, bilfiil, bilhassa, billahi, bilmukabele, bilmünasebe, bilumum, bilvasita, bismillâh, bittabi, bizzat, ceffekalem, darülâceze, darülbedayi, darüleytam, darülfünun, darüşşifa, daüssıla, elhamdüillah, estağfurullah, eyvallah, fenafillâh, fevkalade, fevkalbeşer, filhakika, fisebilillâh, harikulade, hasbetenillâh, hayrülhalef, hıfzıssıhha, hüvelbaki, ibadullah, ilelebet, illallah, inşallah, maalesef, maatteessüf, maazallah, maşallah, neuzübillah, şeyhülharemeyn, şeyhülislâm, tahtelbahir, tahteşşuur, tallahi, vallahi, velhasıl, veliyullah, vesselam
(2c) Veysel, Zeynel

Kaynakça

- Chantrell, G. (2004). *The Oxford Dictionary of Word Histories*. Oxford: Oxford University Press.
DDTS = <http://www.dildernegei.org.tr/TR,274/turkce-sozluk-ara-bul.html> (E.T.: 02.10.2017) = Türkçe Sözlük, Dil Derneği.
DİA 43 = Tosun, N. (2013). *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C: 43, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 74-75.
DİA 44 = Kılavuz, A. S. (2013). *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C: 44, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 365-366.
DL = Devellioğlu, F. (1960). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Doğu Matbaası.
DS = Türk Dil Kurumu. (1972). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü – V*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
GTS = http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat (E.T.: 30.09.2017) = Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü, Gökbilim Terimleri Sözlüğü, 1969, Türk Dil Kurumu.
Gürkan, N. (2004). Arapça'da "El" Takısı ve Fonksiyonları. *Ekev Akademi Dergisi*, 8/18 (Kış 2004): 357-374.
Hensleigh Wedgwood, M. A. (1859). *A Dictionary of English Etymology*. London: Trubner.
KAS = http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_kisidarlari&view=kisidarlari (E.T.: 30.09.2017) = Kişi Adları Sözlüğü, Türk Dil Kurumu.
Kashgary, A. D. (2015). Meanings and Functions of the Arabic Article al- 'the' with Reference to the Concept of Definiteness. *Journal of Semitic Studies*, LX/1 (Spring): 93-110.
Koç, S & T. Deliçay (2002). Arap Dilinde Harf-i Ta'rif. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XII/2: 191-210.
KTS = http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat (E.T.: 30.09.2017) = Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü, Kimya Terimleri Sözlüğü, 2007, Türk Dil Kurumu.
MİTS = http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat (E.T.: 30.09.2017) = Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü, Metalbilim İşlem Terimleri Sözlüğü, 1972, Türk Dil Kurumu.
OÖTK = http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat (E.T.: 30.09.2017) = Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü, Orta Öğretim Terimleri Kılavuzu, 1963, Türk Dil Kurumu.
Partridge, E. (2006). *Origins. A Short Etymological Dictionary of Modern English*. London & New York: Routledge.
Senning, A. (2007). *Elsevier's Dictionary of Chemoetymology: The Whies and Whences of Chemical Nomenclature and Terminology*. Amsterdam: Elsevier.
Skeat, W. (1927). *A Concise Etymological Dictionary of the English Language*. Oxford: Oxford University Press.
Stachowski, M. (2011). *Etimoloji*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
SÜTS = http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat (E.T.: 30.09.2017) = Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü, Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu.
TS = Akalın, Ş. H., vd. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
TTS = http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat (E.T.: 30.09.2017) = Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü, Tarih Terimleri Sözlüğü, 1974, Türk Dil Kurumu.
VHTS = http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat (E.T.: 30.09.2017) = Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü, Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu.

Summary

Turkish borrowed both region-specific culture words and religious vocabulary, additionally some suffixes and articles from the neighboring languages, and then adopted them as members of the Turkish vocabulary. However, these suffixes and articles that Turkish has adopted are not generalized, and remain limited to a few examples, e.g., the suffix –ât (in geliş-ât and gidiş-ât words); there is also the al- prefix in alkol and elveda words. There are other examples of different forms of the al- article in Turkish. This study aims to reveal and analyze these examples of the al- article in Turkish.

Definiteness is defined with possessive and state suffixes in Turkish, whereas in languages such as Arabic, Hebrew, German, French, English, Hungarian and Greece it is formed through a word or a preposition which comes before a word.

The main function of the suffix el in Arabic is definiteness (definiteness, ta'rif); moreover, it has (mevsul) and zâit functions, and with the words starting with şemsî letters (□, □, □, □, □, □, □, □, □, □, □, □, □), it undergoes phonetic assimilation. The definiteness article in (harf-i tarif) in Arabic words which passed to Turkish generally drops and Turkish accepts these words without harf-i tarif and adapt them to its own spectral structure.

When the Arabic words in Turkish are examined, it was discovered that Arabic words switched to Turkish in two ways. The first one is the words switching to west languages and then to Turkish. The integration of the Arabic loans words in

---

Turkish according to their pronunciation in West languages support this idea. The second way is the directly transferred words from Arabic.

In Turkey Turkish, the Arabic el- suffix has been traced in 85 words. These words can be categorized in two groups; the first one is the directly transferred ones from Arabic (70 words), another is the ones transferred through West languages (15 words).

The 15 words with the el- suffix out of 85 words in Turkey Turkish are the words integrated from Arabic to West languages, and from West languages to Turkey Turkish. In 14 of the words transferred from West languages to Turkish, the function of the el- suffix is harf-i tarif. It is used as a pattern with el- suffix in Turkey Turkish as they are integrated from West languages: albatros, aldeberan, aldehit, alizarin, alkali, alkan, alkol, alkov, almanak, anilin, antimon, amalgam, arsenik, azimüt.

In an Arabic word with the el- suffix transferred from West languages to Turkey Turkish, the suffix is used as a linker. However, when the second part of the phrase is shortened, the suffix is attached to the previous word before itself: amiral

Arabic origin 70 words with the suffix el- integrated to Turkey Turkish directly from Arabic can be assessed in two groups.

The suffix el- has been used as harf-i tarif (with the definiteness function) in 7 words: Elaziğ, elbette, elaman, elan, elhak, elhasil, elveda.

The suffix el- has been used as determinative element (in the function of conjunction). While the suffix el- which is protected in the group in 61 words, it has become stereotyped in 2 words being added to the end of the first word by shortening and dropping of the second word of the group

In the first group words consisting of 61 words, it is seen that some words are often used. The words which are frequently used as the first element of noun phrase: bil- < bi (13), alel- < 'alā (8), darül- < dār (5), fevk < fevk (2), maal- < ma'a (2), şeyhül- < şeyhühşe-tahtel < taht (2), vel- < ve (2). The words which are frequently used as the second element of noun phrase: -'llah < Allah (16), -ade < 'āde (2).

There are two examples of the case in which Arabic suffix el- is added to the first word as a result of dropping of the second word. Üveys el-Karanî > Veys el-Karanî > Veysel Karanî > Veysel, Zeynü'l-Âbidîn > Zeyn el-Âbidîn > Zeynel Abidin > Zeynel.

When the 85 words with suffix el- transferred from Arabic to Turkey Turkish are examined lexically, it can be concluded that: özel isim (3), kurum (5), unvan (4), soyut (2), resmi (1), makine (1), terim (13), sözeylem (56).

56 words indicated as speech acts exist in the category of types like prepositions, conjunctions, exclamations, which have high word frequency in Turkey Turkish vocabulary. It is significant that the quotations are formed with words having high frequency in terms of indicating the rate of transfer of Arabic quotations to Turkey Turkish.

It is seen that all 13 words in the category of term has been transferred via West languages. This might be directly related to the technological development in the Western world.

Veysel and Zeynel examples in which metanalysis is seen draw attention in terms of exemplifying reception and stereotyping of a language. The word "amiral" quoted via Western languages also includes metanalysis, however, this had happened during the process of the word in western languages before it transferred into Turkey Turkish.
